

УДК 781.1:159.953.33(045)(477.82)

МУЗИЧНА ПАМ'ЯТЬ – НЕВІД'ЄМНИЙ СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Шахрай О.М., викладач фортепіано,
концертмейстер першої категорії
Луцький педагогічний коледж

Поліщук О.В., викладач фортепіано,
концертмейстер вищої категорії
Луцький педагогічний коледж

Богдан З.П., викладач фортепіано,
концертмейстер вищої категорії
Луцький педагогічний коледж

У статті розкривається сутнісна характеристика музичної пам'яті, її функціональне спрямування, види та особливості. Акцентується увага на ролі музичної пам'яті в професійній діяльності вчителя музичного мистецтва. На основі скрупульозного аналізу наукових напрацювань автори роблять висновок, що музична пам'ять – складне особистісне новоутворення, важлива якість кваліфікованого музиканта.

У статті чітко виділена мета, зроблено виважені висновки, накреслені перспективи дослідження.

Ключові слова: музична пам'ять, види, професійна діяльність, музикант, учитель музичного мистецтва.

В статье раскрывается содержательная характеристика музыкальной памяти, её функциональное направление, виды и особенности. Акцентируется внимание на роли музыкальной памяти в профессиональной деятельности учителя музыкального искусства. На основе скрупулёзного анализа научных работ авторы делают вывод, что музыкальная память – сложное личностное новообразование, важное качество квалифицированного музыканта.

В статье чётко выделена цель, сделаны взвешенные выводы, намечены перспективы исследования.

Ключевые слова: музыкальная память, виды, профессиональная деятельность, музыкант, учитель музыкального искусства.

Shachrai O.N., Polishchuk O.V., Bogdan Z.P. MUSICAL MEMORY – INALIENABLE CONSTITUENT OF PROFESSIONAL PREPARATION OF MUSICAL ART TEACHER

The actuality of musical memory in the context of the professional activity of the teacher of musical art is researched. The correlation between the terms “musical memory”, “auditory” memory, “image”, “visual”, “logical”, “motor”, “motion” is determined. It focuses on the complexity and synthetic nature of musical memory.

The essence of the studied category, the significance of the influence on its development of such technical processes, as perception, attention, imagination, thinking, as well as motivation, emotions and activities of personality are considered and described.

On the basis of the analysis of the scientific fund a significant conclusion was drawn regarding to the content characteristics of musical memory as a complex psychological and pedagogical category that is capable of memorizing, storing and reproducing musical material.

The role of such key components of musical memory is emphasized: hearing, rhythm, vision, emotions. The types of musical memory are distinguished according to the duration in time (long-term, short-term, operational, intermediate).

In scientific research it was found out that the most expressive musical memory is manifested in the practical activities of the musician.

It is recommended to develop the musical memory of students on the basis of individual and activity approaches, taking into account the patterns of artistic reflection of reality in the performing process, the emotional saturation of performing interpretation. The emphasis is on the priority of self-creative performance of future teachers of musical art.

Balanced conclusions are made. The prospects of further studying of the stated problem are outlined, namely substantiation of ways of formation of musical memory among students of pedagogical college.

Key words: musical memory, kinds, professional activity, musician, musical teacher.

Постановка проблеми. Демократизація соціально-культурних і соціально-педагогічних процесів висуває нові вимоги щодо розробки теоретико-методологічних

та практичних засад формування музичної культури вчителя, взагалі підготовки професійного викладача музичного мистецтва.

У мистецькій освіті завжди відбувається взаємопроникнення знань і продуктивної активності, оскільки жодну інформацію в галузі мистецтва не можна розкрити без залучення людини до самостійної художньої діяльності, всі види якої стимулюються проявом фантазії, образного уявлення.

У складних умовах реформування освіти країні потрібен фахівець з ґрунтовною професійною компетентністю, який спроможний буде творчо, з усією відповідальністю вирішувати складні питання мистецької освіти.

Зазначене актуалізує проблему оптимального використання музично-виконавського досвіду у педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки вчителя музичного мистецтва цікавила багатьох учених, викладачів-практиків. Під час дослідження аспектів професійної підготовки вчителя музики науковці торкалися питань методичної підготовки вчителя музичного мистецтва, зокрема й формування його музичної пам'яті (О. Рудницька, А. Гордійчук, Ю. Пономарьов, О. Дем'янчук, О. Ростовський та ін.).

Є напрацювання щодо методики розвитку музичної пам'яті у майбутніх учителів музичного мистецтва.

Проблему розвитку музичної пам'яті вивчали видатні музичні психологи: А. Готсдінер, Д. Кірначька, Є. Назайкинський, Г. Овсянкіна, В. Петрушин, Б. Теплов, Н. Тихомирова, О. Тихонова, А. Торопова, О. Федорович.

Специфіку музичної пам'яті в контексті музичних здібностей молодших школярів розглядали у своїх працях Н. Ветлугіна, П. Дмитрієва, О. Дубровська, С. Науменко, І. Рожко, О. Ростовський, П. Халабузар.

Є низка досліджень, присвячена вивченню функціональної ролі музичної пам'яті в музично-виконавській діяльності, а саме гри на фортепіано (Л. Баренбойм, С. Драган, Л. Маккіннон, Ю. Пономарьов, С. Савшинський, Ю. Цагарелі, Г. Ципін).

У руслі нашого дослідження значний інтерес становлять дисертаційні роботи А. Бриль, О. Назейкінської, Ю. Пак, Т. Стражникової.

Для формування умінь і навичок, що свідчать про здатність до професійної самостійної й творчої діяльності майбутнього музиканта, вчителя музичного мистецтва, важливе значення мають питання розвитку й формування музичної пам'яті.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати сутність і складники музичної пам'яті в контексті діяльності вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження.

У вирішенні завдання аналізу сутнісної характеристики музичної пам'яті вважаємо доречним звернення до різних джерел і трактувань цієї категорії.

Для виховання майбутнього музиканта ця проблема завжди була й лишається актуальною. Аналіз наукового фонду дає змогу стверджувати, що досліджуване поняття не можна розглядати поза зв'язком з психологічною категорією «пам'ять», яка у психології трактується як вид відображення оточуючого нас світу, дійсності.

Відомо, що греки «вважали пам'ять найбільш шанованою навичкою, від якої походять усі інші і розуміли, що діяльність людини не може здійснюватися без пам'яті» [1, с. 16].

Поняття «музична пам'ять» є предметом вивчення як психології, так і педагогіки, зокрема мистецької, музичної.

Чимало дослідників стверджують, що музичної пам'яті як особливого виду не існує. Такої думки дотримується англійська дослідниця Л. Маккіннон.

Не можемо залишити поза увагою той факт, що в довідковій літературі з педагогіки, психології дефініція «музична пам'ять» відсутня.

Правомірним є судження О. Рудницької про те, що «музика характеризується найвищим ступенем узагальненості своєї мови, логіки і граматики. В її суто регламентованих і тонко відшліфованих системах гармонії, поліфонії, ритму, у принципах мелодики, ладу і композиції, – зауважує автор, – виражено закономірності багатьох інших видів художньої творчості. Цим пояснюється широке значення музикознавчих термінів і понять, їх виведення на рівень загальномузичнознавчих категорій» [2, с. 123].

У нашому контексті значущим є поняття «музична пам'ять».

Вивчення наукового фонду дає змогу узагальнити, що розробка проблеми музичної пам'яті пов'язана передусім з аналізом діяльності музиканта, її творчим характером, нестандартністю, продуктивною активністю, виконавською інтерпретацією.

Складність і багатоаспектність проблеми музичної пам'яті зумовлює багатогранність у розумінні її суті, природи, структури. Про складність терміна «музична пам'ять» можна судити з того взаємозв'язку понять, з якими ми зустрічаємося в науково-методичній літературі. Це, передусім, види пам'яті (слухова, зорова, тактильна, логічна, моторна, художньо-образна, образно-слухова), запам'ятовування довільне й

мимовільне, музичний слух, музично-ритмічні почуття, внутрішній слух, музично-інтелектуальна, емоційна активність тощо.

Низка вищезазначених понять (а цей перелік можна продовжити) засвідчує про багатоаспектність, багатовимірність і структурну складність категорії «музична пам'ять». Водночас зазначимо, що музична пам'ять тісно пов'язана з нашими музичними здібностями. У багатьох виконавців пам'ять своя, відмінна власними психологічними характеристиками.

Окремі дослідники (Т. Беркман, Б. Теплов) підкреслюють взаємозв'язок музичної пам'яті та слухового й рухового компонентів [3, с. 86; 4, с. 132]. Оскільки музика – мистецтво слухових вражень і сприйнятів, то закономірно вважати, що музична пам'ять – це передусім слухова пам'ять.

Безумовно, велике значення для вивчення музичного репертуару має логічна пам'ять. Суттєво уточнює і доповнює сказане судження С. Фейнберга: «Музика перш за все логіка, і як би ми не визначали музику, ми завжди знайдемо в ній послідовність глибоко зумовлених звучань, ця зумовленість споріднена з тією діяльністю свідомості, яку ми називаємо логікою» [5, с. 110].

Логічна пам'ять передбачає активне включення мислення людини, вміння аналізувати, узагальнювати, порівнювати. Необхідний цілісний аналіз, який на об'єктивній науковій основі розкриває зміст твору в єдності з його формою.

Сучасна дослідниця І. Рожко під час вивчення питання використання мнемотехніки у розвитку музичної пам'яті молодших школярів визначає музичну пам'ять як «складну психолого-педагогічну категорію, самостійну музичну здібність особистості, що характеризується загальними мнемічними процесами (запам'ятовування, збереження, відтворення й забування музичної інформації), операціями та механізмами, яким притаманні специфічні риси музичної діяльності особистості» [6, с. 14].

Ми підтримуємо думку автора щодо значущості впливу на розвиток музичної пам'яті таких творчих процесів, як сприймання, увага, уява, мислення, а також емоції, мотивація й активність особистості.

«Музична пам'ять – це здатність людини до запам'ятовування, збереження (короткочасного й тривалого) у свідомості й наступного відтворення музичного матеріалу. Поряд із музичним слухом і почуттям ритму музична пам'ять утворює тріаду основних музичних здібностей. Вона має величезне значення для практики: по суті жодний вид музичної діяльності неможливий поза тими

або іншими функціональними проявами музичної пам'яті», – так визначає досліджуваний феномен Г. Ципін [7, с. 101].

Варто відзначити, що автор розглядає музичну пам'ять передусім у зв'язку із діяльністю, із музичними здібностями, підкреслюючи важливе функціональне навантаження музичної пам'яті.

Як «складний музичний процес, що розвивається в часі» розглядає музичну пам'ять Ю. Пономарьов.

В унісон з багатьма дослідниками автор стверджує, що музична пам'ять виявляється в практичній діяльності. Безперечно, з цим не можна не погодитися.

Цікаво, що Ю. Пономарьов зазначає: «пам'ять – це не фотографування дійсності». У змістовій структурі пам'яті автор виділяє три складники: запам'ятовування, відтворення і синтез. Водночас Ю. Пономарьов виділяє 5 рівнів музичної пам'яті: 1) пов'язаний з поведінковою, руховою пам'яттю; 2) пов'язаний з інтересом, стимулом запам'ятовування твору; 3) пов'язаний із пошуком і запам'ятовуванням виразних музичних засобів для художнього втілення твору; 4) пов'язаний з художньо-образним втіленням твору, знаходженням та утриманням психологічно правдивої логіки розкриття образу; 5) пов'язаний з переробкою твору у нову творчу програму на основі набутого досвіду.

Щоправда, треба погодитися з вченим, що ці рівні носять умовний характер, оскільки у практиці гри вони не розчленовані.

Суттєвим є судження Ю. Пономарьова щодо органічного зв'язку всіх рівнів у єдиному взаємодіючому комплексі.

Автор резюмує, що «процес відтворення музичного твору у пам'яті – це завжди творчий процес реконструкції образів. Музична пам'ять – це передусім художня пам'ять на музику й власну інтерпретацію образів».

Конструктивною у плані утвердження правомірності вживання терміна «музична пам'ять» вважаємо позицію щодо зв'язку її з музичною діяльністю, а також розуміння комплексного, синтетичного характеру змісту цього поняття. Власне, такої думки дотримувалися А. Алексєєв, С. Савшінський, Б. Теплов. Як і в минулому, сучасні дослідники змістову сутність терміна «музична пам'ять» розглядають у єдності з такими ключовими компонентами, як слух, ритм, зір, емоції. Відтак виділяються провідні компоненти як домінанти музичної пам'яті: образна (слухова, зорова), словесно-логічна, емоційна, моторно-рухова. Окрім того, розрізняються види музичної пам'яті за тривалістю в часі (довготривала, короткочасна, оперативна, проміжна).

Зауважимо, що значно доповнюють характеристику музичної пам'яті такі якості, як міцність, надійність, точність.

На основі аналізу різних підходів і практикувань робимо узагальнення, що досить поширеною є дослідницька позиція стосовно комплексного характеру змісту поняття «музична пам'ять».

Ми поділяємо думку науковців щодо зв'язку музичної пам'яті з діяльністю музиканта. Стверджуємо, що музична пам'ять, як і пам'ять взагалі, перебуває у взаємодії з інтелектуальною діяльністю особистості, її професією, емоційним ставленням до матеріалу, що потрібно запам'ятати.

У контексті вищевикладеного музичну пам'ять трактуємо як невід'ємну професійно значущу якість музиканта, вчителя музичного мистецтва. Це складне синтетичне утворення, домінуючі компоненти якого (рухова, словесно-логічна, образна, емоційна, сенсорна пам'ять) забезпечують у взаємозв'язку функціональне призначення, а саме успіх музично-виконавської діяльності з опорою на закріплення, збереження, відтворення інформації.

Безперечно, ефективний розвиток музиканта, його ерудиція, мислення залежать від кількості творів, збережених у пам'яті.

До методичних засад формування музичної пам'яті варто віднести передусім такі: створення художньо-творчого середовища на заняттях спеціальних дисциплін майбутніх учителів музичного мистецтва у педколеджі, стимулювання студентів до пізнання сутності, аналізу структури художньо-музичних творів, формування узагальнених прийомів відтворення музичних творів, вміння застосувати результати цього аналізу в подальшому під час запам'ятовування матеріалу.

Акцентуємо, що важливим є розуміння механізмів пам'яті, що суттєво допоможе розкрити невикористані резерви особистості.

Прийоми, засоби й методику формування музичної пам'яті студентів педагогічного коледжу ми лишаємо на перспективу вивчення.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, ми узагальнюємо, що музична пам'ять – невід'ємний складник професійної діяльності кваліфікованого музиканта, вчителя музичного мистецтва. Досліджуваний феномен – складне, багатомірне, особистісне утворення, з чіткою функціональною спрямованістю, синтезує різні види пам'яті (емоційна, сенсорна, словесно-логічна, образна).

Методичні засади формування музичної пам'яті у студентів ґрунтуються на принципах індивідуального та діяльнісного підходів, усвідомлення закономірностей художнього відображення дійсності у виконавському процесі, емоційній насиченості виконавської інтерпретації, забезпечення пріоритету самостійної творчої музично-виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Залежно від індивідуальних здібностей кожен музикант буде спиратися на зручний для нього вид пам'яті.

Подальшого розвитку потребують обґрунтування способів формування музичної пам'яті у студентів педколеджу, ефективних методик розучування музичного твору напам'ять.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зяблицева М.А. Моментальные приёмы запоминания. Мнемотехника разведчиков. 3-е изд. Ростов-на-Дону. Феникс, 2006. 250 с.
2. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль. Навчальна книга–Богдан, 2005. 360 с.
3. Беркман Т.Л. Методика обучения игре на фортепиано. М.: Просвещение. 1964. 220 с.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. М., 1947. 335 с.
5. Фейберг С.Е. Пианизм, как искусство. М.: Музыка, 1969. 598 с.
6. Рожко І.В. Мнемотехніки в розвитку музичної пам'яті молодших школярів. Мистецтво та освіта. № 3. 2016. С.13–16.
7. Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано. М.: Госиздат, 1984. 160 с.